

FEDERICO FINCHELSTEIN
Faşizmden Popülizme

FEDERICO FINCHELSTEIN Lisans derecesini Buenos Aires Üniversitesi'nden alan Federico Finchelstein doktora derecesini 2006 yılında Cornell Üniversitesi'nden almıştır. Arjantinli tarih profesörü, şu an New York City'de bulunan New School for Social Research'te tarih kürsüsündedir. *Transatlantic Fascism: Ideology, Violence and the Sacred in Argentina and Italy, 1919-1945* (2010) ve *The Ideological Origins of the Dirty War: Fascism, Populism, and Dictatorship in Twentieth-Century Argentina* (2014) önemli eserleri arasında sayılabilir.

From Fascism to Populism in History

© 2017 Federico Finchelstein

Bu kitabın yayın hakları AnatoliaLit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla University of California Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 2719 • Politika Dizisi 185

ISBN-13: 978-975-05-2592-6

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Aybars Yanık

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Salih Kızıl

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FEDERICO FINCHELSTEIN

Faşizmden Popülizme

From Fascism to Populism in History

ÇEVİREN *Ali Karatay*

Gabi, Luly ve Laura'ya...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	9
Önsöz	13
GİRİŞ	
Faşizmi ve Popülizmi Geçmişin Işığında Düşünmek	27
Faşizm ve popülizm terimlerinin kullanımları	29
Faşizm dönüyor	33
Tarihte Trumpizm	35
Tarihte faşizm ve popülizm	41
Faşizm ve popülizmi haritalandırmak	52
BİRİNCİ BÖLÜM	
Tarihte Faşizm	59
Faşizm ve tarihçiler	76
“Genelleyici konsensüs”ten ulus-aşırı yaklaşıma dönüş	86
Ulus-aşırı faşizm	92
Faşizm ve Holokost	103
Şiddetin faşist tarihi	112
Faşist popülizm?	121

İKİNCİ BÖLÜM

Tarihte Popülizm	141
Günümüzde küresel popülizm: Avrupa, Latin Amerika ve ötesi	147
Modern popülizmin post-faşizm olarak kökleri	150
Modern popülizmin Latin Amerika'da ortaya çıkışı	153
Tarih ve teori arasında popülizm.....	171
Popülizm çoğulculuğa karşı?	177
Popülizmi ve anti-popülizmi açıklamak.....	188
Faşizm popülizme dönüşüyor: Peronizm'den Trumpizm ve ötesine	199
Geçmişten bugüne	215

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Demokrasi ve Diktatörlük Arasında Popülizm	227
Diktatörlükler ve kurumlar	229
Demokrasi, neo-popülizm ve neoliberalizm	237
Lider ve halk.....	252
Baba namına demokrasi.....	265
Klasik propagandadan medyanın yeni manzarasına	278
Popülizmin tanrıları.....	284
İslâmi popülizm diye bir şey söz konusu olabilir mi?	293
Maço popülizm.....	297

SONSÖZ

Yeni Bir Enerjiyle Dolmuş Popülizm	305
<i>DİZİN</i>	314

TEŞEKKÜR

Bu kitap, faşizm ve popülizm üzerine gerçekleştirilen, yirmi yıldır birikerek ilerleyen bir tarihsel araştırmanın sonucu, birçok bakımdan da sentezidir. Özellikle bu konuya hasredilmiş beş kitabın basılmasından sonra, bu yeni çalışmanın soruna daha küresel bir çerçeveden yaklaşmasını istedim; bu kapsamda çalışmam birincil kaynaklardan faydalanmış olmakla birlikte, büyük ölçüde, faşizm ve popülizm üzerine çalışan çok sayıdaki diğer meslektaşlarım ve bilim insanlarının önemli çalışmalarına dayanıyor. Hepsine teşekkür ederim, fakat yıllar boyunca sınırları ve okyanusları aşan kozmopolit sohbetlere benimle birlikte katılanlara bilhassa minnettarım. Öncelikle, çalışmamı okuyup yorumladıkları için Luis Herrán Ávila, Sandra McGee Deutsch, Pablo Piccato, Paul Gillingham ve Nadia Urbinati'ye müteşekkirim. Çalışmamı okudukları için Fabián Bo-soer ve Carlos de la Torre'ye *muchas gracias también*.¹ Ayrıca Paul Corner, Antonio Costa Pinto, Geoff Eley, Oz Frankel, Valeria Galimi, Aaron Jakes, Andreas Kalyvas, Natalia Mehlman Petrzela, Raanan Rein, Alberto Spektorowski, Ertuğ Tomuş, Enzo Traverso, Jeremy Varon, Angelo Ventrone ve Hans Vorländer'e teşekkür etmek istiyorum. Giulia Albanese, Melissa

1 (İsp.) Çok teşekkürler – ç.n.

Amezcuca, Nick Fox, José Alves Freitas Neto, Étienne Balibar, Michele Battini, Martin Baumeister, Luis Fernando Beneduzzi, Richard Bernstein, Chris Bickerton, Ernesto Bohoslavsky, Judit Bokser Liwerant, Chiara Bottici, Jonathan Brown, Amy Chazkel, Manuela Consonni, Faisal Devji, Patrizia Dogliani, Hugo Drochon, Tanya Filer, Carlos Forment, Alessio Gagliardi, Roberto García Ferreira, Carol Gluck, Amos Goldberg, Rebekka Habermas, Tanya Harmer, Ágnes Heller, Daniel Kressel, Dominick LaCapra, Simon Levis Sullam, Daniel Lvovich, Tracie Matysyk, Andrea Mammone, Will Milberg, Dirk Moses, Jose Moya, Tim Muller, Nara Milanich, Xosé Núñez Seixas, Julia Ott, Elias Palti, Matteo Pasetti, Enrique Peruzzotti, Caterina Pizzigoni, Sven Reichardt, Gema Santamaria, Leonardo Senkman, David Sheinin, Héctor Raúl Solís Gadea, Michael Steinberg, Ann Laura Stoler, Dan Stone ve Kurt Weyland'a da teşekkürler.

Bütün diğer kitaplarım gibi bu kitap da benim öğretmenliğimle bağlantılıdır. Son olaylar bu kitabın yazımını hızlandırdı, fakat, önemli mi bilmiyorum ama, bu güncel konu üzerine beni yazmaya zorlayan şey yeni oluşmuş bir bakış açısı değildi, zira maalesef her zamankinden daha acil bir sorun haline gelmiş olan bu konudaki uzmanlığım bir öğrenci, öğretmen ve araştırmacı olarak yirmi yılı aşkın süredir devam eden çalışmalarımdayanıyor. Aslında bu kitabın temel argümanlarını, başlangıçta Brown Üniversitesi'nde, sonra New School for Social Research ve Eugene Lang College'da olmak üzere, birkaç yıldır derslerimde işliyorum. Faşizm ve popülizm üzerine derslerimi alan bütün öğrencilere teşekkür etmek istiyorum. Yine daha yakın bir tarihte, 2016'da Dresden Teknik Üniversitesi'nde faşizm ve popülizm üzerine bir seminer verip çeşitli üniversitelerde bu konuda sunumlar yaptım, bunlar arasında şu üniversiteler de var: ABD'de Columbia Üniversitesi, Austin Teksas Üniversitesi, Northwestern Üniversitesi ve Brown Üniversitesi, Kudüs Yahudi Üniversitesi ve Tel Aviv Üniversitesi, Venedik'teki Maccratta Üniversitesi ile Università Ca' Foscari, Padova ve Bologna üniversiteleri, Meksika'da Guadalajara Üniversitesi, Kanada'da

Trent Üniversitesi, Cambridge Üniversitesi, Lizbon Üniversitesi ve Montevideo'daki Universidad de la República. Bu konferanslara ve ardından yaptığımız sohbetlere katılanlara çok teşekkür ediyorum.

Kitabın birinci ve ikinci bölümleri 2008 ve 2014 yıllarında çok farklı bir biçimde *Constellations* dergisinde yayımlandı. Üçüncü bölümün temelini oluşturan fikirler ilk olarak, Paul Corner ve Jie-Hyun Lim'in hazırladığı *Palgrave Handbook of Mass Dictatorship* kitabı için yazdığım bölümde geliştirildi.

Bu kitabın yazılmasını önerip tavsiyeleri ve editöryel çalışmasıyla onun çok daha iyi olmasını sağlayan mükemmel editörüm Kate Marshall'a daima müteşekkir olacağım. Yine olağanüstü editöryel çalışmasından dolayı UC Press'ten Bradley Depew'a, keza Dore Brown, Ann Donahue, Alex Dahne ve Tom Sullivan'a teşekkür etmek istiyorum. Dizini hazırlayan Luis Herrán Ávila'ya ayrıca teşekkür ediyorum.

Arjantin'deki hocalarım Profesör José Sazbón ve Profesör Tulio Halperín Donghi'nin katkılarından bahsetmek istiyorum, fikirlerinin bende daima kalıcı ve önemli etkileri oldu. Yine, 2016'da 106 yaşındayken vefat eden *abuelam*² Luisa Guelman'ı anmalıyım. Onun anılmaya değer uzun hayatı bu kitapta irdelenen bütün siyasi ve ideolojik dönüşümlere tanıklık etmişti. 1910 yılında doğmuş, ben Universidad de Buenos Aires'te öğrenciyken, iki savaş arası döneme dair tecrübeye dayalı bilgilerini benimle paylaşmıştı; bu yıllara, bundan birkaç yıl önce, bugün olduğundan çok farklı bakılıyordu. Fakat artık durum böyle değil, onun, yeni yüzyılımızın geçen yüzyılın ilk on yıllarına ürkütücü benzerliğine tanıklık edecek kadar uzun yaşadığını hatırlamak benim için önemli. Faşist güçlerin Arjantin'in seküler ve demokratik geleneklerini tarihe gömmek istediği 1930 darbesi döneminde Buenos Aires Üniversitesi'ndeki sınıftan atıldığı günün hikâyesini anlatmaktan çok hoşlanırdı. Tahmin edilebileceği gibi darbecilerin ilk işlerinden biri, üniversiteleri kapatmak olmuştu. Büyükannem faşizm ve popülizmin tarih boyunca yaşadığı bütün dönüşümleri, en son 2016

2 (İsp.) Büyükanne –ç.n.

yılındaki son yansımaları dahil, Arjantin ve dünyada yaşandığı haliyle, bizzat tecrübe etti.

Önceki kitaplarımda olduğu gibi bu kitabımda da ailemin tam desteğini aldım, onlar olmasa bu kitap yazılamazdı. Annem Norma ve babam Jaime ile kardeşlerim Diego ve Inés'e teşekkür etmek istiyorum. Eşim Laura ile kızlarım Gabriela ve Lucia hep yanımdaydılar, onlara hissettiğim minnettarlığın sınırı yok.

ÖNSÖZ

Bilindiği üzere bir insanın kimliği hafızada mukimdir, hafıza melekesinin yitirilmesi ileri derecede bönlikle sonuçlanır.

– JORGE LUIS BORGES, *Sonsuzluğun Tarihi* (1936)

Donald Trump'ın Amerika Birleşik Devletleri'ne başkan olmasından birkaç ay önce Dresden'de neo-Naziler ile yabancı düşmanı popülistlerden oluşan bir Alman gösterici grubunun arasında kaldım. Dresden Teknik Üniversitesi'nde gerçekleştirilecek faşizm ve popülizm konulu bir seminere başkanlık etmek için oradaydım; ailem de benimle birlikte gelmişti. Şansa bakın, Dresden'e varışımız Batı'nın İslâmlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar (*Patriotische Europäer Gegen Islamisierung Des Abendlandes* - PEGIDA) tarafından her hafta aynı gün gösteri düzenlenen pazartesi gününe denk geldi. Dört bir yanımız ırkçı bayraklar ve öfkeli yüzlerle sarılıydı. Kelimenin gerçek anlamıyla günümüz popülizminin en uç numunelerinden birisi otelle aramıza dikilmişti. İşte tam bu sırada, o zaman sekiz yaşında olan en büyük kızım “Bunlar Anne Frank'ı öldüren Naziler mi?” diye sordu? Bir önceki yıl Amsterdam'daki Anne Frank Müzesi'ni ziyaret etmiştik, hikâyesi onu epey etkilemişti. Hayır, bu neo-Naziler onun katilleri değil, fakat öldürülmüş olmasından da memnunar, diye yanıt verdim. Aşırı sağ neo-faşistlerin ve popülistlerin geçmişteki hareketlerle özdeşleştirilmesi, faşizmin diktatörlük mirasının farklı demokratik dönemler için yeniden formüle edilmesini beraberinde getirdi. Bu öz-

deşleştirme geçmiş ile bugün arasındaki bağıntuların anlaşılmasında merkezi bir öneme sahiptir. Kızlarım Gabriela ve Lucia'ya İspanyolca, başımıza kötü bir Őeyin gelmeyeceğini, nk demokrasilerde Şiddete eğilimli militanların yapabileceklerinin bir sınırı olduğunu söyleyip onları yatıştırmaya çalıştım. Bu yabancı düşmanlarının retorik düzeyde kalan popülist Őeytanlařtırmayı uluorta bir Şekilde faşist fiziksel saldırganlığa kadar götürmeye cesaret edemeyeceklerine gvenmiştim. Bununla birlikte popülizm tarihi bize gösteriyor ki, bu insanlar hoşgörünün ve en nihayetinde de demokrasinin altındaki zemini oyar. Kızlarım New York'ta doğdular, orada bir sorun yaşayacaklarını sanmam. Acaba bu söylediğim doğru mu? Onların yaşındayken Arjantin'de asker diktatörlük altında yaşıyordum ve hatırladığıma göre o yıllarda anneme ve babama herkesin içinde yukarıdakine benzer sorular sormak çok tehlikeli bir işti. Ben ve ailem asker faşizm yanlısı gösterilerin ortasından öyle rahat rahat konuşarak kesinlikle geemzedik. İlk gençlik yıllarımda Holokost tarihi ve Hitler'in Yahudilere yaptığı zulüm ilgimi çekiyordu, fakat iktidarı elinde tutanlar ile faşizm arasındaki ilişki, bir Yahudi orta sınıf ailesi çocuğunun alenen konuşabileceği konu değildi Arjantin'de.¹ çok fazla insan "ortadan kaybolmuştu". Fakat birçok diğer yurttaş gibi ben de çocukluğumda tehlikeli olan soruları, ancak popülistlerin küresel sahneyi zapt ettiği bugün soruyorum.

İlk modern popülist rejim ABD'de değil, Arjantin'de ortaya çıktı, fakat son zamanlarda popülist gücüyle dünyanın geri kalanını tehdit etmekte olan ülke dünyanın en büyük gücü ABD'dir. Baskın olarak sosyal bilimci olmak üzere pek çok Amerikalının daha önceleri hiç ihtimal vermediği bir gelişme- dir bu. ABD'de yaşamaya başladığım 2001 yılından beri ba-

1 Bkz. Federico Finchelstein, "An Argentine Dictator's Legacy", *New York Times*, 28 Mayıs 2013. PEGIDA konusunda en önde gelen uzman, ayrıca demokrasi ve popülizm konusunda ünlü bir bilgin olan Profesör Hans Vorlnder'e yüksek bir prestije sahip Dresden Teknik niversitesi'nde popülizm ve faşizmi anlatmak üzere beni davet ettiği ve PEGIDA'nın kök aldığı kitleyle bu sıradışı karşılaşmamızdan kısa süre sonra bu hareket hakkında verdiği bilgiler için teşekkür ederim.

na sürekli olarak ne popülizmin ne de faşizmin Rio Grande'ın kuzeyine² ayak basabileceği söylenir durur. Fakat popülizm ABD'yi hâkimiyetine almış durumda ve faşizmin ve popülizmin dünya çapındaki tarihsel gelişim süreçleri, Amerika'da ve dünyanın geri kalanında yeni bir popülizm çağına girdiğimiz şu günlerde hiç aklımızdan çıkarmamız gereken çok önemli derslerle dolu.

Popülizmi dünya çapındaki tarihsel gelişim süreci içinde inceleyerek, sanırım beklenmedik olan şeyi daha iyi anlayabiliriz. Bu kitap faşizm ile iktidar sahipleri arasındaki tarihsel bağlantıları popülist demokrasiler bağlamında ele alıyor.

Akademik çalışma hayatlarını faşizmi ve popülizmi incelemeye adanmış bütün tarihçiler gibi ben de geçmişi irdeleyerek bugüne ışık tutabileceğimi düşündüm hep. Bu nedenle faşizm, popülizm, şiddet ve siyaset arasındaki tartışmalı ilişkileri anlamak için son yirmi yıldır gerçekleştirdiğim çalışmalar geçmişe yoğunlaştı. Artık açık ki faşizm ve iktidar sorunu günümüzün bir sorunudur.

İçinde olduğumuz yüzyıla karakterini veren dinamikler kriz, yabancı düşmanlığı ve popülizmdir. Fakat bunlar ne yeni ne de basitçe günümüzde yeniden doğmuş hasletlerdir. Popülizmin yeniden doğuşu gibi görünen şeyi anlamak demek aslında popülizmin zamana bağlı olarak uyarlanması ve yeniden kurgulanmasının tarihini kavramak demektir. Bu tarih faşizmle başlar, iktidara gelmiş popülizmle devam eder. 20. yüzyılda çok önemli bir yer tutan şiddet, faşizm ve soykırım tarihi bu yüzyılda tümüyle arkada bırakılmamışsa da, diktatörlükler, özellikle de faşist diktatörlükler bir yönetim biçimi olarak meşrutiyetini gittikçe yitirmiştir. Münih ve Weimar cumhuriyetlerine³ yapılan abartılı göndermeleri bir kenara bırakalım, önce-

2 Rio Grande nehri günümüzde ABD-Meksika sınırının bir kısmını (hatta hemen hemen yarısını) oluşturuyor. Burada nehrin kuzeyi, yani ABD kastediliyor – ç.n.

3 Bavyera Sovyet Cumhuriyeti, 1918-1919 Alman Devrimi sırasında kurulmuş ve kuruluşunun üzerinden bir ay bile geçmeden ordu güçlerinin kanlı müdahalesiyle yıkılmış sosyalist devlettir. Bavyera Sovyet Cumhuriyeti'nin üstüne ordu birliklerini gönderen Weimar Cumhuriyeti ise, Birinci Dünya Savaşı ye-

den var olduğu biçimiyle faşizmin dönüşüne tanıklık ettiğimiz falan yok. Bugün kesinlikle geçmişten farklıdır. Bununla birlikte neo-faşizmin ve popülizmin günümüzdeki ifadeleri önemli bir tarihsel birikime sahiptir ve günümüzü şekillendiren olgu tarihsel süreç içinde faşizmden popülizme geçiştir. Bu kitapta faşizm ve popülizmin kamusal ve siyasi süreçlerde hangi bağlamlarda kullanıldıklarının onların anlaşılmasında kilit önemde olduğu ve ayrıca bu tarihsel süreçlerin ne şekilde anlaşılıp yorumlandığını incelemenin farkındalığımızı canlandıracağı, demokrasi ve eşitliğe yönelik güncel siyasi tehditlere dair anlayışımızı artıracığı savunuluyor. Bu noktada bağlamlar ve kavramlar kilit önemdedir.

Geçmişteki ve günümüzdeki faşizm ve popülizm deneyimlerinin ancak belirli ulusal veya bölgesel şartlarla açıklanabileceği fikrinin karşısında konumlanan bu kitap, hâkim durumdaki Amerikan bakış açısına ve Avrupamerkezci görüşe karşı çıkıyor. Bilhassa da Trump'ın popülist zaferinin neden olduğu tarihî dönüm noktası, Amerikan istisnacılığı⁴ masalının sonuna işaret ediyor. Amerikan popülizminin bu yeni evresi, ABD'nin dünyanın geri kalanından bir farkının olmadığını net bir şekilde ortaya koyuyor. Fransız ya da Alman demokratik kültürü için de aynı şeyler söylenebilir. Özellikle de sınırları ve okyanusları aşmış her birimizi etkisi altına alan ideolojileri analiz ederken, jeopolitik narsisizmi tarihselci yaklaşımın karşısına koymaya izin vermemizin bu saatten sonra bir mazereti olamaz.

Popülizm ve faşizmi tarihsel bir bağlam içine oturtuyorum, fakat aynı zamanda meseleye az gelişmiş Güney'in cephesinden de bakıyorum. Başka bir ifadeyle, merkeze çevrenin perspektifinden baktığımızda, ona dair fikirlerimiz bundan etkilenir so-

nilgisinin ardından imparatorluk rejiminin yerine kurulmuş, o da 1933 yılında Nazilerce yıkılmıştır – ç.n.

- 4 Amerika'nın kuruluşu itibarıyla, Amerikan Devrimi'ne atıfla, diğer ülkelerden ve onların demokrasilerin apayrı bir yerde durduğu, kuruluş sürecindeki temel ilkelerinin diğer ülkelerinkinden daha üstün olduğu, dolayısıyla ABD'nin bireycilik, hür teşebbüs, cumhuriyetçi etik vb. açılardan nevi şahsına münhasır olduğunu iddia eden bir görüş. Bir tür, tarihsel gelişmelere dayalı "kültürel üstünlük" iddiasıdır – e.n.

rusunun peşine düşüyorum.⁵ Ne popülizm ne de faşizm münhasıran Avrupa'ya, Amerika'ya ya da Latin Amerika'ya özgüdür; Arjantin'e özgü olduğu kadar Amerkiya'da özgüdür. Aynı şekilde faşizm Almanya'da da, Hindistan'da da kök salmıştır. ABD ve Avrupa'daki pek çok bilim insanı faşizm ve popülizmin dünü ile bugününü açıklarken, aslında küresel ve ulus-aşırı bir nitelik taşıyan bu fenomenlerin Amerika ve Avrupa özelinde sahip olduğu hususiyetler üzerinde pek az durmuşlardır. Faşizm ile popülizmin tarihini merkezsizleştirmek, bunların kökenlerine dair tek bir alternatif açıklamayı benimsemek anlamına gelmez. Her tarihsel açıklama önemlidir.

Faşizm nedir? Popülizm nedir? Bu soruları ilk soranlar bazı faşistler, anti-faşistler, popülistler ve anti-popülistlerdi; muratları bu terimlerin akla getirdiği müşterek özellikleri tasdik etmek, eleştirmek ya da bu özelliklerle aralarına mesafe koymaktı. Bunların destekçileri ile bazı kararlı muhalifleri o zamandan beri de bu soruları sormaya devam ediyorlar.⁶ Geçmişte olduğu gibi bugün de, aktörler ve yorumcular faşizmi ve popülizmi liberalizmin karşısına koymakta ortaklaşmışlardır; onlara göre her iki terim de liberal demokratik düzenin ahlâki bakımdan mahkûm edilmesini içermekte ve elitler ile mutat siyasete karşı –güçlü liderlerin halk adına daha da ileri taşıdığı– kitlesel tepkiyi ifade etmektedir. Fakat iki terim arasındaki bu yakınlıkların, ideal tiplerin ve özgücü yorum sınırlarının ötesine geçip şu soruları soralım: Faşizm ve popülizm tarihsel ve teorik olarak birbiriyle nasıl ilişkilendirilmiştir ve biz bu ikisi arasındaki önemli farklılıkları nasıl ele almalıyız? Kitap bu sorulara tarihsel yanıtlar verecek. Siyasi tartışmaların merkezinde yer

5 Merkez ve çevre hakkında bkz. Étienne Balibar, *We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004, s. 2 [Türkçesi: *Biz, Avrupa Halkı? Ulusaşırı Yurttaşlık Üzerine Düşünmeler*, çev. Kutlu Tunca, Ara-lık Yayınları, İzmir, 2008.]

6 Örneğin bkz. Giovanni Gentile, *Che cos'è il fascismo*, Florence: Vallecchi, 1925; Leon Trotsky, *Fascism: What It Is, How to Fight It*, New York: Pioneer, 1944 [Türkçesi: *Faşizme Karşı Mücadele*, çev. İnci Batuk, Yazın, İstanbul, 1998] ve ilk popülistlerden T. C. Jory, *What Is Populism? An Exposition of the Principles of the Omaha Platform Adopted by the People's Party in National Convention Assembled July 4, 1892*, Salem, OR: R. E. Moores, 1895.

alan faşizm ve popülizm, sıklıkla tek bir bütün oluşturacak şekilde birleştirilmelerine karşın, aslında birbirine alternatif siyasi ve tarihsel güzergâhları temsil ederler. Bununla beraber soykütükleri bakımından birbirleriyle bağlantılı ve aynı tarihsel sürecin parçasıdırlar.

Modern popülizm faşizmden doğmuştur. Tıpkı faşist kitle siyaseti halkın katılımını (örneğin Rus Narodnik hareketi ya da Amerikan Halk Partisi gibi) pre-modern demokratik tarımsal popülizm biçimlerinin ötesine taşınması ve ayrıca bu siyasetin (Arjantin'deki *Yrigoyenismo* ya da Uruguay'daki *Battlismo* gibi) proto-popülist oluşumlardan köklü bir farklılık göstermesi gibi, savaş-sonrası⁷ dönemde Latin Amerika'da ortaya çıkan ilk modern popülist rejimler de faşizmden uzaklaşmış, bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki pre-popülist ve proto-popülist hareketlerde baskın bir rol oynamayan kilit önemdeki anti-demokratik hasletleri muhafaza etmişti.

Faşizmin yenilgisiyle birlikte yeni bir popülist modernite doğmuştur. Savaştan sonra "Aydınlanma karşıtı" mirası Soğuk Savaş dönemine uygun olarak yeniden formüle eden popülizm tarihte ilk kez tamamına ermiş, yani iktidara gelmiştir.⁸ 1945 yılı itibarıyla popülizm, faşizmin sürekliliğini, fakat aynı zamanda onun tanımlayıcı nitelikteki diktatöryel boyutlarının bir kısmından feragati temsil eder haldeydi. Faşizm şiddete dayalı totaliter bir düzen ortaya koymuş, bu düzen siyasi şiddetin ve soykırımın en uç biçimlerini beraberinde getirmişti. Oysa popülizm faşizmin yenilgisinin bir sonucu olarak reform yapmaya girişmiş, faşist mirası demokratik kurguya göre yeniden düzenlemiştir. Popülizm, savaştan sonra, faşizmin uygurluk üzerinde yarattığı etkinin bir sonucu olarak doğdu. Faşizmin yükselişi ve düşüşü yalnızca faşistlere yakın duran Ar-

7 Savaş-sonrası olarak karşıladığımız İngilizce "postwar" ifadesi genel olarak savaştan hemen sonraki dönem anlamına gelmekle birlikte, siyasi literatürde ve bu kitapta genellikle İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki dönemi ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu bağlamda, aksi belirtilmedikçe "savaş-sonrası" ifadesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası olarak anlaşılmalıdır – ç.n.

8 Aydınlanma karşıtlığı konusunda bkz. Zeev Sternhell, *The Anti-Enlightenment Tradition*, New Haven, CT: Yale University Press, 2010.

jantin'deki General Juan Perón gibileri değil, Brezilya'da Getulio Vargas gibi birçok otoriter rejim yanlısı yol arkadaşını ya da faşizmi deneyimlememiş veya daha en başta onunla tam anlamıyla aynı fikirde olmamış Amerikan popülist sağının çok sayıdaki üyesini de etkilemişti. İktidara gelmek için iki savaş arasındaki⁹ kendi diktatöryel temellerini reddetmesine karşın faşizmi tümüyle terk de etmeyen savaş-sonrası popülizm, liberalizm ile komünizm arasında yeni bir “üçüncü yol” haline geldikçe faşizmin yerini doldurmuştur. Bununla birlikte popülizm destekçileri, faşizm destekçilerinin aksine, onun demokratik bir seçim konusu olmasını istediler. Ulusu yönetme kapasitesine sahip –faşizmden farklı– yeni bir siyasi gelenek yaratma doğrultusundaki bu popülist niyet ve bu niyeti hayata geçirmekteki nihai başarısı demokrasilerde çeşitli otoriter deneyimler dizisi olarak savaş-sonrası popülizmin karmaşık tarihsel doğasını açıklar. Modern popülizm kuşkusuz diğer geleneklerden belirli unsurları bünyesine katmıştır, fakat Hitler ve Mussolini'nin ölümünden sonra popülizmin demokrasi ve diktatörlük arasında yaşadığı faşizm sonrası yapısal gerilime yön veren şey, onun faşist kökleri ve etkileri olmuştur.

Popülizm tarihsel süreç içinde toplumu daha otoriter bir yapıya sürükleyen gerici bir güç olarak işliyor olabilir, fakat onun ilerici varyantları, bir yandan kendi sağındaki ve solundaki siyasi azınlıkların haklarını ya da meşruiyetini baltalarken, bir yandan da bir eşitsizlik durumunda demokratikleşmeyi başlatabilir ya da ilerletebilir. Özellikle sol, münhasıran da bir bütün olarak solu temsil ettiğini iddia eden sol popülistler açısından meseleye bakarken, kitlesel yurttaş katılımı ve halkın eşitlikçi toplumsal ve siyasi talepleri ile popülist durum birbirine karıştırılmamalıdır. Uzmanlar tarihdışı bir tutumla sık sık sosyal demokrasiyi, ilerici siyaseti ve popülizmi birbiriyle karıştırır. Bu kitap, yapmaya çalışacağı başka şeylerin yanı sıra, popülizmi tarihsel bir çerçeveye oturtma noktasın-

9 “İki savaş arası” ifadesi, orijinal metindeki “*interwar*” kavramının karşılığı olarak kullanılmış olup, kullanıldığı her yerde birinci ve ikinci dünya savaşları arasındaki dönem anlaşılmalıdır – ç.n.

da net bir tutum almak ve aynı kararlılıkla popülizm ile genellikle popülist diye damgalanıp reddedilen diğer demokratik ve özgürlükçü biçimler arasında bir ayırım yapmanın etik ve politik bakımlardan bir gereklilik olduğunu ortaya koymak amacındadır. Popülizm bir yandan toplumu geri götürmek için yabancı düşmanlığını kullanırken (ki sağ versiyonlarının genellikle yaptığı budur), sol formasyonlarıyla toplumun dikkatini eşitsiz toplumsal ve ekonomik koşullara yöneltir. Bu son tutum, son zamanlarda neoliberal kemer sıkma tedbirleri dogması ile teknokratik iş odaklı çözümlerin sözde tarafsızlığının bile sorgulanması anlamına geliyor.

Popülizm her durumda yekpare halk adına konuşur, bunu da demokrasi adına yapar. Fakat burada demokrasi dar bir çerçeve içinde, popülist liderlerin arzularının bir ifadesi olarak tanımlanır. Popülizm, basit bir şekilde, yalnızca elitlere karşı bütün halkı temsil ettiği iddiasıyla tanımlanamaz. Zira popülistler bütün bir halk adına hareket etmeyi istemekle kalmaz, ayrıca liderlerinin bizzat halkın *kendisi olduğuna* ve vatandaşlara vekaleten her türlü kararı alması gerektiğine inanırlar. Dünya çapındaki tarihi, popülizmin, liderin halk haline gelmesiyle birlikte bilfiil başladığını ortaya koyuyor. Fakat lider teoride halkın vücut bulmuş hali olsa da, pratikte yalnızca –popülistlerin bütün toplumu ifade ettiklerini düşündüğü– kendi taraftarlarını (ve seçmenlerini) temsil eder. Lider, halkın yerine geçer, onun sesi haline gelir. Başka bir ifadeyle, halkın sesi, ifadesini ancak ve ancak liderin ağzında bulabilir. Ülke ve halk en nihayetinde liderin şahsında kendisini tanır ve siyasete katılır. Gerçek şu ki, karizmatik ve mesihsel lider kavrayışı olmadan popülizm güdük bir tarihsel form olarak kalır. Popülizmi anlamak, onun otoriter liderlik nosyonu ve seçimler yoluyla iktidara gelme amacı anlaşılmadıkça, hiç kolay değildir. Halk ve liderlik üzerindeki bu mutlak talepler, muhalefetteki popülistlerin ve mücadele biçimlerinin bir demokrasi durumunu ne şekilde sertçe sorgulaması gerektiğine dair popülist anlayışı kapsadığı gibi, iktidara geldiklerinde popülistlerin demokrasiye ne şekilde hükmetmeleri gerektiğini de kapsar. Popülizm en ni-